

¹⁹ *Законы, подзаконные акты и иные документы СССР.* – Режим доступу: http://cddk.ru/gos_i_religia/history/sov-law/index.htm.

²⁰ Законодательство о религиозных культах. – М.: Юридическая литература, 1969. – С. 147.

²¹ ДАРО. – Ф. 204. – Оп. 12. – Спр. 162. – Арк. 30.

²² ДАРО. – Ф. 204. – Оп. 12. – Спр. 240. – Арк. 2.

²³ Там само. – Арк. 7.

²⁴ ДАВО. – Ф. 393. – Оп. 2. – Спр. 173. – Арк. 1.

²⁵ ДАВО. – Ф. 393. – Оп. 2. – Спр. 161г. – Арк. 2.

²⁶ ДАРО. – Ф. 204. – Оп. 12. – Спр. 240. – Арк. 3.

²⁷ ДАРО. – Ф. 204. – Оп. 12. – Спр. 172. – Арк. 37.

²⁸ ДАВО. – Ф. 393. – Оп. 2. – Спр. 293. – Арк. 31.

²⁹ ДАВО. – Ф. 393. – Оп. 2. – Спр. 173. – Арк. 9.

³⁰ Там само. – Арк. 10.

³¹ Там само. – Арк. 13.

³² ДАРО. – Ф. 204. – Оп. 12. – Спр. 242. – Арк. 18.

³³ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 4648. – Оп. 7. – Арк. 140 – 141.

УДК 324: 342.573 (477)

© Сергій Дерев'янюк (Івано-Франківськ)

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ РЕФЕРЕНДУМ ЗА НАРОДНОЮ ІНІЦІАТИВОЮ 16 КВІТНЯ 2000 РОКУ: ПОЛІТИЧНІ МОТИВИ СУБ'ЄКТІВ ІНІЦІУВАННЯ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ

Аналізуються політичні мотиви суб'єктів ініціювання та призначення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою 16 квітня 2000 року та застосування з цією метою норм чинного на той час законодавства України.

Ключові слова: Верховна Рада України, Всеукраїнський референдум, ініціативні групи, народна ініціатива, Президент України.

Дерев'янюк С.

Всеукраинский референдум по народной инициативе 16 апреля 2000 года: политические мотивы субъектов инициирования и назначения

Анализируются политические мотивы субъектов инициирования и назначения Всеукраинского референдума по народной инициативе 16 апреля 2000 года и применения с этой целью норм действующего на то время законодательства Украины.

Ключевые слова: Верховная Рада Украины, Всеукраинский референдум, инициативные группы, народная инициатива, Президент Украины.

Derevianko S.

All-Ukrainian Referendum April 16, 2000: the Political Motives of the Subjects of Initiating and Appointing

The political motives of the subjects of initiating and appointing the All-Ukrainian referendum on April 16 2000 and the usage of the current norms of Ukrainian legislation are analyzed.

Keywords: Verkhovna Rada of Ukraine, All-Ukrainian referendum, initiative groups, People's initiative, President of Ukraine.

Поновлення конституційного процесу в Україні, свідченням чого є формування Конституційної Асамблеї, деклароване главою держави прагнення надати її діяльності професіоналізму і науковості, колегіальності, прозорості та гласності, залучити владу і суспільство до широких публічних дискусій щодо внесення змін до Основного закону спонукає до аналізу національного досвіду проведення конституційних змін. Досвід цей неоднозначний – двічі в історії новітнього українського державотворення здійснювались реальні спроби реформувати чинну Конституцію України: 2000 року – всеукраїнським референдумом за народною ініціативою; 2004 року – народними депутатами України законом про внесення змін до Конституції України. Доля останнього, що започаткував так звану конституційну реформу (за своїм характером радше “політичну реформу”), яка принципово змінила ситуацію в державі, стала причиною розбалансування, глибокої і затяжної кризи усього механізму функціонування публічної влади, відома. Конституційний Суд України Рішенням у справі про дотримання процедури внесення змін до Конституції України за № 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 року Закон України “Про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 року за № 2222-IV скасував його і повернув країну в правове поле Конституції 1996 року.

Що ж до імплементації рішень, прийнятих більшістю громадян України на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою 16 квітня 2000 року, питання залишається відкритим як з правової, так і політичної точки зору, оскільки згідно з чинним законодавством “зміна або скасування законів, інших рішень, прийнятих референдумом, проводиться також референдумом” (частина перша статті 45 Закону України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми” від 3 липня 1991 року № 1286-ХІІІ)¹, а такого референдуму – не проведено.

Актуальність означеної проблеми посилюється й тим, що практично щоденно лунають суперечливі думки щодо глибини конституційних змін (нова Конституція України, нова редакція чинної, внесення змін) та формату їх прийняття (Верховною Радою України, всеукраїнським референдумом чи всеукраїнським референдумом за народною ініціативою, Конституційною Асамблеєю). За правовими суперечками, що часто супроводжуються довільним тлумаченням норм правового регулювання оновлення Основного Закону держави, здебільшого криються глибинні мотиви конфлікту у політикумі, є перебільшенням і твердження про підтримку загалом громадянами потреби та шляхів проведення таких змін. З огляду на це, з'ясування політичних мотивів суб'єктів ініціювання та призначення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою 16 квітня 2000 року, застосування з цією метою чинного на той час законодавства видається науково і практично вагомим, чому й присвячена пропонована стаття.

У науковій літературі проблема суб'єктів референдних правовідносин висвітлена недостатньо, зокрема механізм прийняття рішень про призначення / проголошення всеукраїнських референдумів, в основі яких, як свідчить новітня українська історія, не менш вагомими, ніж правові, є політичні чинники. Тому такі рішення, на наш погляд, слід розглядати радше як політичний акт, результат пошуку виходу із конкретної кризової ситуації, породженої боротьбою політичних еліт. Правові норми у цьому разі виступають як зовнішній вияв та засіб реалізації прийнятих керівництвом держави рішень. Конституція України прямо чи побіжно називає три суб'єкти ініціювання всеукраїнського референдуму – Президент України, Верховна Рада України та народ. Історія всеукраїнських референдумів знає приклади ініціювання таких референдумів кожним із названих суб'єктів. Так, 1 грудня 1991 року всеукраїнський референдум відбувся з ініціативи народних депутатів України. Спробою призначення всеукраїнського референдуму з особистої ініціативи глави держави є Указ Президента України Л.Д. Кучми від 26 червня 1996 року про проведення всеукраїнського референдуму з питань прийняття нової Конституції України. Іншу природу ініціювання мав всеукраїнський референдум за народною ініціативою, проведений 16 квітня 2000 року.

Історія цього референдуму досить цікава, насичена різними подіями, політичний чинник, без сумніву, був домінуючим як на стадії ініціювання, так і ухвалення рішення про його проведення, що, однак, не знайшло належного відображення у науковій літературі. Автору довелося брати активну участь в його організації та проведенні – очолювати Івано-Франківську обласну комісію з всеукраїнського референдуму.

Інформацію офіційного характеру про ініціювання громадянами проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, утворення з цією метою ініціативних груп отримуємо, перш за все, з постанов ЦВК, повні тексти яких із додатками розміщені на її офіційному web-сайті². Саме ЦВК за чинним на той час Законом України “Про Центральну виборчу комісію” від 17 грудня 1997 року № 733/97-ВР була “постійно діючим державним органом, який відповідно до Конституції України, цього та інших законів України забезпечує організацію підготовки і проведення виборів Президента України, народних депутатів України, а також всеукраїнських референдумів” (частина перша статті 1). Статтею 15 Закону визначені повноваження Комісії щодо організації підготовки і проведення всеукраїнського референдуму, а саме: Комісія “реєструє ініціативні групи з всеукраїнського референдуму, встановлює форму підписних листів для збирання підписів для проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою” (пункт 3 частини першої статті 15). Ці повноваження збережені і в нині чинному Законі України “Про Центральну виборчу комісію” від 30 червня 2004 року № 1932-IV.

Усе почалося з того, що в грудні 1999 року до ЦВК почали надходити подання від голів районних рад та міських голів з усієї держави щодо реєстрації ініціативних груп з всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, утворених зборами громадян України. Перша постанова з цього приводу прийнята ЦВК 14 грудня 1999 року за № 444³. Мотивувальна її частина містить інформацію про те, що до ЦВК надійшло подання щодо реєстрації ініціативної групи з всеукраїнського референдуму, утвореної на зборах громадян України, що відбулися у м. Житомирі 7 грудня 1999 року. За інформацією Голови ЦВК М.М. Рябця, це повідомлення надійшло першим 9 грудня. Подальший текст постанови, за зразком якої буде прийнято ще чимало постанов ЦВК з цієї проблеми, дає розуміння предмету ініціативи, тобто переліку питань, які ініціатори проведення зборів вирішили винести на всенародне голосування⁴. Всі інші збори громадян по всій території України впродовж грудня 1999 року – січня 2000 року приймали однакові рішення про проведення всеукраїнського референдуму саме з цих питань.

Висновок логічно напрашується один – ініціатива проведення цього референдуму виходила з єдиного центру. Вивчення матеріалів періодичних і неперіодичних видань того часу дає підстави твердити, що технологічне забезпечення цієї кампанії взяли на себе окремі політичні партії, перш за все, Партія “Демократичний союз” та Соціал-демократична партія України (об’єднана) і громадські організації, центром же керівництва нею, безперечно, була Адміністрація Президента України, очолювана в той час В.М. Литвином. Це підтверджують й численні документи директивного характеру цього постійно діючого органу, утвореного главою держави для забезпечення здійснення своїх повноважень.

Проте, розглянувши вищезазначене подання і додані до нього документи, ЦВК 14 грудня 1999 року постановою за № 444 відмовила в реєстрації, мотивуючи тим, що: по-перше, повноваження ЦВК щодо реєстрації ініціативних груп з всеукраїнського референдуму не можуть бути реалізовані, оскільки це питання нормативно не врегульоване чинним законодавством України. Так, відповідно до частини четвертої статті 17 Закону України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми” свідоцтво про реєстрацію та посвідчення членів ініціативної групи з всеукраїнського референдуму повинні видаватися ЦВК за формами, що встановлюються Президією Верховної Ради України. Такого органу за Конституцією України не існує. Закон України “Про Центральну виборчу комісію” не надає ЦВК повноважень щодо встановлення форм свідоцтва про реєстрацію ініціативної групи з всеукраїнського референдуму та посвідчення членів ініціативної групи”. По-друге, відповідно до статті 17 Закону України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми” ініціативна група з всеукраїнського референдуму реєструється ЦВК комісією за поданням голови відповідної ради, на території якої проведено збори громадян, які обрали ініціативну групу. Як вбачається з поданих матеріалів, подання до ЦВК внесено міським головою м. Житомира, який за цим Законом не є суб’єктом такого подання⁵.

Отже, з одного боку, відмова пов’язана з тим, що через існування у законодавстві так званих “нульових понять” фактично зареєструвати ініціативні групи було неможливо. Адже Закон України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми”⁶ не був приведений у відповідність із Конституцією України 1996 року, що не зроблено й донині. З другого боку, типова помилка не тільки 1999-2000 років, а й усіх наступних численних спроб ініціювання всеукраїнських референдумів полягала у порушенні їх ініціаторами порядку створення або подання документів для реєстрації ініціативних груп. Як наслідок, відмова ЦВК пов’язана не тільки з невідповідністю питань, що пропонувались для винесення на всенародне голосування, а з власне процедурними та колізійними законодавчими проблемами.

Пошук виходу із ситуації спонукав до вирішення проблеми в судовому порядку. Член ініціативної групи з всеукраїнського референдуму м. Житомира В.В. Григор’єв подав скаргу на назване рішення ЦВК до Печерського районного суду м. Києва, який 21 грудня 1999 року ухвалив рішення, яким визнав вищезгадану постанову ЦВК неправомірною та скасував її, а також зобов’язав ЦВК зареєструвати ініціативну групу з всеукраїнського референдуму, створену на зборах громадян України, що відбулися в місті Житомирі 7 грудня 1999 року, і видати свідоцтво про реєстрацію і посвідчення членів ініціативної групи з всеукраїнського референдуму встановленої ЦВК форми. Відомо, що це рішення Печерського районного суду м. Києва було оскаржене групою народних депутатів України до Київського міського суду, який залишив їх скаргу без задоволення.

На виконання рішення Печерського районного суду м. Києва на підставі частини п’ятої статті 124 Конституції України та відповідно до статей 16, 17, 18 Закону України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми”, статей 11, 12 і 15 Закону України “Про Центральну виборчу комісію” ЦВК 23 грудня 1999 року прийняла постанову за № 448⁷. Цією постановою утворена зборами громадян України в м. Житомирі 7 грудня 1999 року ініціативна група з всеукраїнського референдуму за народною ініціативою була зареєстрована, затверджено її персональний склад – 26 осіб. ЦВК присвоїла групі № 1, вирішила видати їй відповідне свідоцтво про реєстрацію і посвідчення, а також встановила строк збирання підписів під вимогою про проведення всеукраїнського референдуму – три місяці від дня одержання свідоцтва про реєстрацію. Крім того, ЦВК затвердила формулювання питань, з яких ініціювалось проведення всеукраїнського референдуму.

Важливо, що у цій постанові з’являється нове формулювання “ініціативна група з всеукраїнського референдуму за народною ініціативою”, тобто ЦВК визнала факт початку проведення процедури ініціювання референдуму, передбаченого частиною другою статті 72 Конституції України. Конституційний припис передбачає, що “всеукраїнський референдум проголошується за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третинах областей і не

менш як по сто тисяч підписів у кожній області”. Проголошує його саме Президент України відповідно до наданих повноважень пунктом 6 частини першої статті 106 Конституції України⁸.

Наступного дня, 24 грудня, ЦВК прийняла постанову за № 450, якою зареєструвала ще 61 ініціативну групу з проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою⁹. Вони представляли майже половину областей України: Рівненська – 16, Донецька – 12, Львівська – 11, Чернівецька – 6, Тернопільська – 2, Черкаська – 2, Одеська – 1, Закарпатська – 7, Запорізька – 1, Київська – 1, Херсонська – 1, Хмельницька – 1. Наведені у цій постанові дані дають змогу з’ясувати хронологію подій. За поданими до ЦВК офіційними документами за підписами голів рад можна встановити, що одні з перших зборів громадян України, на яких була утворена ініціативна група з проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, відбулися 29 листопада 1999 року в м. Червонограді Львівської області (подання Червоноградського міського голови П. Олійника від 1 грудня 1999 року за № 3327 та додані до нього матеріали).

Загалом встановити першість у проведенні зборів складно, оскільки є відомості про проведення зборів громадян щодо створення таких ініціативних груп в окремих населених пунктах України, але матеріали про їх реєстрацію не були подані до ЦВК з різних причин. До того ж, документи в комісію поступали нерівномірно, та й немає оприлюднених логічних пояснень щодо порядку внесення подань на розгляд комісії з порушенням хронології їх реєстрації. Певною мірою це пояснюють особливостями перевірки таких подань. Так, тільки 11 січня 2000 року ЦВК розглянула подання та додані до них матеріали щодо реєстрації ініціативної групи з всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, утвореної на зборах громадян України, що відбулися: у м. Дніпропетровську 10 жовтня 1999 року (подання виконуючого обов’язки Дніпропетровського міського голови І. Куліченка від 15 жовтня 1999 року № 1/30-125) і зареєструвала її під № 232¹⁰. За документами ЦВК, це є найдавніша за датою проведення згадка про збори громадян з утворення ініціативної групи з всеукраїнського референдуму, очевидно, їх і слід розглядати як перші такі збори в Україні.

Постанови ЦВК публікувались в газетах “Голос України” і “Урядовий кур’єр” та оприлюднювались у місцевих засобах масової інформації. Крім того, центральні і місцеві періодичні видання, телеканали і радіостанції висвітлювали конкретний перебіг цих зборів громадян та прийняті рішення, друкували та передавали численні інтерв’ю їх організаторів, зрідка й тих, хто виступав проти ідеї проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою.

Таким чином, до кінця 1999 року за офіційними даними, що містяться в названих та інших постановах ЦВК, в Україні вже було зареєстровано 218 ініціативних груп з всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, утворених зборами громадян України, а на середину січня 2000 року – загалом зареєстровано 379 таких ініціативних груп практично в усіх областях України. Проте наведені дані – лише кінцевий результат роботи ЦВК, адже прийнятим рішенням передувала клопітка робота по опрацюванню отриманих матеріалів.

Оприлюднені нормативні акти ЦВК не містять узагальнюючих даних, які відобразили б цей процес, а з другого боку – стали мірилом масштабності зусиль політичних сил з ініціювання всеукраїнського референдуму. Цінним тому є інші документи, насамперед, свідчення в той час Голови ЦВК М.М. Рябця, який твердить, що “всього протягом грудня 1999 – січня 2000 років до Центральної виборчої комісії надійшли подання про реєстрацію 452 ініціативних груп, утворених на зборах громадян України в Автономній Республіці Крим, усіх областях, містах Києві та Севастополі. На доопрацювання було повернуто 106 матеріалів, 48 із них надійшли до ЦВК повторно після виправлення та доопрацювання. Центральною виборчою комісією в період з 23 грудня 1999 року до 14 січня 2000 року було зареєстровано 379 ініціативних груп з всеукраїнського референдуму, до складу яких обрано понад 9200 осіб, які від дня отримання свідоцтва про реєстрацію забезпечували збирання підписів виборців під вимогою про проведення всеукраїнського референдуму”¹¹.

Ініціативним групам було встановлено термін збору підписів громадян – до 24 березня 2000 року, але, за твердженням М.М. Рябця, вже “до 14 січня 2000 року до Центральної виборчої комісії від 225 ініціативних груп надійшли підсумкові протоколи про результати збирання підписів разом з актами про передачу підписних листів на зберігання до відповідних районних і міських рад, на території яких збиралися підписи, та вимогою про проведення референдуму. За результатами перевірки достовірності поданих до Центральної виборчої комісії документів 15 січня 2000 року було складено підсумковий протокол про збирання підписів громадян України під вимогою проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою. До цього протоколу внесені підсумкові результати збирання підписів 225 ініціативними групами, які на території 26 регіонів України зібрали 3 947 955 підписів громадян України з вимогою проведення всеукраїнського референдуму, у тому числі у 21 регіоні більш як по 100 тисяч підписів громадян”¹². Отож, ініціативними групами була зібрана

необхідна кількість підписів, що відповідає вимогам статті 72 Конституції України щодо підстав проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою. ЦВК практично вдалося перевірити стан дотримання вимог Закону під час збирання підписів кожною третьою ініціативною групою.

Протокол ЦВК був переданий Президентові України для вирішення питання щодо проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою відповідно до вимог Конституції України. Саме на підставі цього протоколу 15 січня 2000 року Президент України Л.Д. Кучма видав Указ “Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою”¹³. Однак підсумкові матеріали ініціативних груп про результати збирання підписів продовжували надходити до Комісії вже після складання протоколу. Станом на 18 лютого до ЦВК надійшли документи ще від 34 ініціативних груп. Всі вони – опрацьовані та внесені до інформаційної бази даних Комісії. Таким чином, підмогою про проведення референдуму за народною ініціативою зібрано близько 4,5 мільйона підписів громадян¹⁴.

Суцільний аналіз документів ЦВК та інших джерел дозволяє виокремити факт, що паралельно з проголошенням цього референдуму розпочинається процес ініціювання другого всеукраїнського референдуму за народною ініціативою з інших питань. Авторами цієї ідеї були й інші політичні сили, насамперед Компартія України. Так, 16 січня 2000 року у м. Чернігові відбулися збори громадян, якими схвалено пропозицію про проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою із винесенням на нього питань, зокрема, про гарантування з боку держави соціальних благ та ліквідацію інституту президентства. ЦВК 13 березня 2000 року прийняла типову за змістом постанову за № 34, якою зареєструвала цю ініціативну групу за № 1 і встановила строк збирання підписів громадян України до 13 червня 2000 року¹⁵. Цікаво, що того ж дня ЦВК зареєструвала ще одну ініціативну групу з всеукраїнського референдуму за народною ініціативою за № 1. І знову ж таки збори громадян України по її утворенню відбулись у м. Чернігові 30 січня 2000 року, про що повідомляється у поданні Чернігівського міського голови В.А. Косих від 21 лютого 2000 року № 3-16/192. Зборами схвалено пропозицію про проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою з ширшого кола питань, включаючи названі вище. Порівняння переліку питань, з яких ініціювався цей референдум, дає підстави твердити про єдине джерело їх авторства, а різниця в часі проведення зборів, очевидно, була використана для їх корегування Офіційної мотивованої відповіді на запитання, навіщо ж ініціювалось два різних референдуми, знайти не вдалось.

Указом Президента України передбачалось, що до бюлетенів для таємного голосування будуть включені всі шість питань, що стоять під вимогою ініціативних груп із всеукраїнського референдуму, які забезпечували збирання підписів громадян України. Проте з ініціативи народних депутатів України до Конституційного Суду України надійшло два окремих конституційних подання щодо конституційності цього Указу. Єдиний орган конституційної юрисдикції прийняв вмотивоване Рішення, яким визнав неконституційними два питання¹⁶. На виконання Рішення Конституційного Суду України Президент України Л.Д. Кучма вніс зміни до свого Указу про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою¹⁷, чим фактично було завершено процес ініціювання всеукраїнського референдуму.

Отже, політичним силам вдалось здійснити організаційне забезпечення процесу ініціювання проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою. Практика показала реальність збирання необхідної кількості голосів виборців, що ставилось під сумнів ще при прийнятті Закону України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми” та й окремими авторами конституційних проектів сьогодні, а також реальну можливість переконання політиками громадян для досягнення своїх цілей.

Таким чином, визначені законодавством суб’єкти ініціювання всеукраїнського референдуму скористались своїм правом ініціювати всенародне голосування. Мотиви у кожному випадку були різні, процес ініціювання відрізнявся процедурою. Але здійснені кроки підтвердили реальність застосування чи спроби використання політико-правового інституту референдуму для вирішення доленосних питань, залежно від потреб суспільства загалом чи окремих політичних сил. Ініціювання всеукраїнського референдуму у 2000 році стало виявом пошуку ефективних шляхів завершення конституційного процесу, демонстрацією влади глави держави як противаги законодавчому органу влади.

¹ Закон України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми” : Прийнятий 03 липня 1991 року № 1286-ХІІ // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – № 33. – Ст. 443.

² Центральна виборча комісія : Офіційний web-сайт : База даних “Нормативні акти Центральної виборчої комісії” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/New?py=2000>.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Закон України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми”: Прийнятий 03 липня 1991 року № 1286-XII // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – № 33. – Ст. 443.

⁷ Центральна виборча комісія: Офіційний web-сайт: База даних “Нормативні акти Центральної виборчої комісії” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/New?py=2000>.

⁸ Конституція України: [Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. –

№ 30. – Ст. 141.

⁹ Центральна виборча комісія: Офіційний web-сайт: База даних “Нормативні акти Центральної виборчої комісії” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/New?py=2000>.

¹⁰ Там само.

¹¹ Рябець М. М. Доповідь на нараді з представниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування [Київ, 18 лютого 2000 року] / М. М. Рябець // Центральна виборча комісія: віхи становлення та розвитку: статті, доповіді, виступи, інтерв'ю. – К.: Видавн. дім “Альтернативи”, Вид-во “АртЕк”, 2003. – С. 155-172.

¹² Там само.

¹³ Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою: [Указ Президента України від 15 січня 2000 року № 65/2000] // Уряд. кур'єр. – 2000. – 18 січня. – С. 2.

¹⁴ Рябець М. М. Доповідь на нараді з представниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування [Київ, 18 лютого 2000 року] /

М. М. Рябець // Центральна виборча комісія: віхи становлення та розвитку: статті, доповіді, виступи, інтерв'ю. – К.: Видавн. дім “Альтернативи”, Вид-во “АртЕк”, 2003. – С. 155-172.

¹⁵ Центральна виборча комісія: Офіційний web-сайт: База даних “Нормативні акти Центральної виборчої комісії” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/New?py=2000>.

¹⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 103 і 108 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України “Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою” (справа про всеукраїнський референдум за народною ініціативою) [від 27 березня 2000 року № 3-рп/2000. Справа № 1-26/2000] // Офіц. вісник України. – 2000. – № 30. – Ст. 1285.

¹⁷ Про внесення змін до Указу Президента України від 15 січня 2000 року № 65 “Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою”: [Указ Президента України від 29 березня 2000 року № 548/2000] // Уряд. кур'єр. – 2000. – 31 березня. – С. 2.

УДК:327(477)

© Юрій Макар (Чернівці)

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ОРІЄНТАЦІЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА ВИБОРУ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

Автор здійснив спробу узагальнити засади формування зовнішньополітичного курсу України з часу здобуття нею незалежності крізь призму вибору стратегічного партнерств у вимірі двосторонніх і багатосторонніх відносин. Для ілюстрації обрано взаємини з Росією та Польщею, від яких чи не в першу чергу залежить статус України у світовому співтоваристві.

Ключові слова: стратегічне партнерство, світове співтовариство, національна ідея, національні інтереси, внутрішня політика, зовнішня політика, українська політична еліта, російська політична еліта, концепція незалежності, Східне партнерство, однополярність, багатополярність.

Макар Ю.

Внешнеполитическая ориентация Украины: проблема выбора стратегического партнерства

Автор осуществил попытку обобщить принципы формирования внешнеполитического курса Украины со времени обретения ею независимости сквозь призму выбора стратегического партнерства в разрезе двухсторонних и многосторонних отношений. Для иллюстрации избраны отношения с Россией и Польшей, от которых зависит в первую очередь статус Украины в мировом сообществе.

Ключевые слова: стратегическое партнерство, мировое сообщество, национальная идея, национальные интересы, внутренняя политика, внешняя политика, украинская политическая элита, российская политическая элита, концепция независимости, Восточное партнерство, однополярность, многополярность.

Макар Ю.

Foreign Policy of Ukraine: a Problem of a Strategic Partnership Choice

The author made an attempt to summarize the principles of foreign policy formation of Ukraine since its independence within strategic partnership choice in terms of bilateral and multilateral relations. The relations with Russia and Poland were chosen to illustrate the issue, taking into consideration they influence the status of Ukraine in the international community.

Key Words: strategic partnership, international community, national idea, national interests, domestic policy, foreign policy, Ukrainian political elite, Russian political elite, concept of independence, Eastern partnership, unipolarity, multipolarity.

Понад двадцять років існує незалежна Українська держава. За цей короткий, а з іншого боку, доволі значний проміжок часу, вона набула певного, хоч і доволі гіркого досвіду внутрішнього розвитку та формування зовнішньополітичного курсу. Як показує життя, набутий досвід, на жаль, не приносить наразі позитивних результатів.

Тривалий період часу серед українців, особливо діаспорних, бутувала думка, що в усіх наших негараздах винен зовнішній фактор, передусім запопадливість усіх, без винятку, сусідів. З іншого боку, особливо серед українців в Україні,